

Ve čtvrté kapitole nazvané Dědické nároky dítěte (str. 109–139) autorka po všeobecném úvodu do problematiky blíže sleduje postavení dítěte v roli dědice v rámci intestátní tak i testamentární posloupnosti. Zdůrazňuje výrazný rozdíl v dědickém právu zemském, které bylo původně spojeno s panovníkovým právem k odúmrti. Významnou úlohu zde hrála i instituce rodinného nedílu, majetkového společenství členů rodiny, kdy po smrti otce rodiny přecházel majetek na nejstaršího syna. Tento institut se teprve postupně proměňuje až do jeho zrušení Obnoveným zřízením zemským z roku 1627 pro Čechy, 1628 pro Moravu. Udělení testovací svobody bylo naopak součástí městského privilegia, udělovaného panovníkem a bylo proto propracovanější a „modernější“ oproti zemskému právu. V této části autorka dokládá své závěry na příkladech z městských archivů, kde se dochovaly měšťanské kšafy, které sledovanou problematiku zajímavě ilustrují.

Pátá, nejrozsáhlejší kapitola Moc poručenská (str. 140–197) je věnována analýze tohoto právního institutu, který vznikl v případě smrti otce stojícího v čele rodiny a jehož cílem byla ochrana sirotka. Autorka zdůrazňuje, že „Králi jako nejvyššímu poručníkovi byla obvykle přisuzována povinnost dbát obecně o blaho, dobro a prospěch sirotků a dohlížet na to, aby jim poručníci nebo jiné osoby nijak neškodili“ (str. 142). Tato myšlenka ochranné moci se v Evropě rozšířila díky křesťanství. Král pak pověřoval výkonem konkrétních úkonů své poddané (např. podkomořího) a ti ji potom delegovali dále. Au-

torka zdůrazňuje, že české právní prostředí jak zemské tak městské, neznalo poručenství nad ženami a bylo tedy vyhrazeno pouze pro nezletilé osoby. Práva a povinnosti poručníků byla poměrně přesně vymezena (poručník skládal účty ze své správy). V další části kapitoly je analyzován tento institut na příkladu Koldínových Práv městských Království českého. V závěru kapitoly se dozvídáme i o postavení vdovy, které je ilustrováno dobovými příklady z judikatury městských soudů. Součástí analýzy je také srovnání úpravy dřívější s úpravou ve Všeobecném občanském zákoníku z roku 1811.

V závěru knihy (str. 198–210) pak autorka dokládá své úvodní premisy následovně „právní ochrana dětí má skutečně svůj základ v nejstarších právních předpisech, zahrnutí sociální roviny a otázek s ní spojených do právního řádu je skutečně záležitostí až doby zcela moderní“ (str. 210).

Knihla je doplněna obsáhlým poznámkovým aparátem (str. 211–296), kde je čtenáři předkládána jak citace literatury, doplňující literatura a vysvětlení závěrů, tak i obsáhlé pramenné pasáže, které dokládají autorčiny závěry. Právě tyto části textu jsou velice přínosným prvkem celé práce. Jak autorka sama zdůrazňuje, jedná se o práci interdisciplinární, která spojuje jak archivnictví a historii, které promítá do roviny práva a právních dějin. Vzhledem k tomu, že autorka sama není vystudovanou právničkou, nejsou sice některé formulace z hlediska právní terminologie zcela přesné, ale to nemění nic na kvalitě a obsahu referované knihy.

Recenze

LUCIE NECHVÁTALOVÁ

DOKTORANDKA KATEDRY MEZINÁRODNÍHO A EVROPSKÉHO PRÁVA
PRÁVNICKÉ FAKULTY MASARYKOVY UNIVERZITY

Andrew Clapham: Human Rights Obligations Of Non-State Actors , Oxford University Press, 2006¹

Rozsáhlá monografie autora Andrew Claphama s názvem *Human Rights Obligations of Non-State Actors* je odborná publikace zaměřená na mezinárodní právo (veřejné) a jeho vývoj. Na rozdíl od klasických monografií autorů jako I. Brown-

¹ Tato recenze je podporovaná rektorem MU dle programu: Podpory studentských projektů na MU – Kategorie A – Podpora grantových projektů specifického výzkumu, identifikační číslo projektu: MUNI/A/0942/2013.

lieho či M. N. Shawa, prítom A. Clapham nahlíží na mezinárodní právo především optikou lidských práv.

V úvodu autor definuje čtyři fenomény – globalizaci, privatizaci, fragmentaci a feminizaci, které mezinárodní právo v dnešní době ovlivňují a které úzce souvisí s otázkou povinností nestátních aktérů v oblasti lidských práv, na niž je publikace zaměřena.

Vedle úvodu je publikace členěna na dvanáct kapitol. V první kapitole nazvané *Old Objections and New Approaches* autor vymezuje tři přístupy k mezinárodnímu právu, u nichž uvádí, jak je nazíráno na otázku porušení lidských práv jednotlivce jinými nestátními aktéry. Druhá kapitola *Thinking Responsibly about the Subjects of Subjects* rozebírá postavení subjektů v mezinárodním právu, přičemž A. Clapham poukazuje na zmatené a neucelé pojetí subjektů mezinárodního práva, které neumožňuje jiným aktérům nežli státům být tímto subjektem. S odkazem na způsobilost některých aktérů mít práva a povinnosti však dále vysvětluje, že i tito (nestátní) aktéři subjekty mezinárodního práva být mohou. Ve třetí kapitole *Characteristics of International Human Rights Law* A. Clapham odhlíží od klasického dělení lidských práv podle generací a zaměřuje se na analýzu různých typů (pramenů) práva, ze kterých mohou práva a především povinnosti nestátních aktérů plynout (obyčejové/obecné mezinárodní právo, *ius cogens*, smluvní právo, mezinárodní zločiny, *erga omnes* a mezivládní standardy). Ve čtvrté až sedmé kapitole (*The United Nations, The World Trade Organization and the European Union, Corporations and Human Rights, Non-State Actors in Times of Armed Conflict*) se A. Clapham věnuje jednotlivým konkrétním nestátním aktérům a rozsahu jejich lidskoprávních povinností. Vychází přitom z právně závazných i nezávazných mezinárodněprávních dokumentů a konkrétních mezinárodněprávních případů. V kapitole osmé až desáté (*Selected UN Human Rights Treaties, Regional Human Rights Bodies, National Legal Orders*) je pozornost zaměřena na právní úpravu lidských práv a činnost orgánů aplikujících lidská práva v soukromé sféře na univerzální úrovni, na regionální úrovni a na vnitrostátní úrovni. V jedenácté předzávěrečné kapitole *Dignity and Democracy* poukazuje A. Clapham na důležitost lidské důstojnosti tvořící základ lidských práv a základní hodnotu v demokracii. A. Clapham zde dochází k důležitému závěru, že tuto hodnotu je třeba chránit nezávisle na tom, zda útočníkem je státní či nestátní aktér.

Závěrečná dvanáctá kapitola *Complexity, Complicity, and Complementarity* shrnuje zásadní poznatky publikace, které jsou propojeny třemi pojmy: složitost (*complexity*), spoluvina (*complicity*) a vzájemné doplňování se (*complementarity*). A. Clapham konstatuje, že lidskoprávní povinnosti existují v několika balíčcích (od smluvní povinnosti států přes jejich povinnosti vyplývajících z obyčejů, k povinnostem mezinárodních organizací i jiných nestátních aktérů), což situaci činí složitější pro určení odpovědného subjektu. Proto narůstá zapojení konceptu spoluviny (spoluodpovědnosti) státu a jiných nestátních aktérů (transnacionálních společností, jednotlivců). Koncept vzájemného doplňování se pak akcentuje, že při pozorování problému záleží jak na pozorovateli, tak na sledovaném aparátu. Entita tak může být považována za soukromou i veřejnou zároveň. Dále nám komplementarita umožňuje vidět rozmanitost aktérů, kteří mohou porušit lidskoprávní povinnosti. Určité jednání tedy může dát vzniknout odpovědnosti státu, jednotlivci i organizaci.

Shrneme-li, v jednotlivých kapitolách se jako červená nit vine myšlenka o nutnosti změny paradigmatu založeného na chápání dodržování lidských práv jako povinnosti pouze států, neboť A. Clapham má za to, že tyto povinnosti mohou mít i nestátní aktéři (mezinárodní organizace, transnacionální korporace, ozbrojené opoziční skupiny, jednotlivci). Autor poukazuje na naše tradiční chápání lidských práv, které nám znemožňuje pochopit měnící se situaci v mezinárodním prostoru. A. Clapham si je vědom, že jeho netradiční přístup k mezinárodnímu právu by bylo možné z pozice tradičního mezinárodního právníka odmítnout jako jednoduše chybný, nicméně on se ve své knize snaží upozornit na vývoj v mezinárodním právu a v oblasti ochrany lidských práv uváděním příkladů z praxe, v nichž již není možné rozeznávat jednoznačně mezi státní a nestátní sférou a je tak nutno mezinárodní právo tomuto vývoji přizpůsobit.

S ohledem na zaměření by tato publikace mohla mít přínos pro všechny, kteří se zabývají lidskými právy; od pracovníků v neziskových organizacích, přes advokáty až po akademiky. Vedle uvedených by mohla mít přínos i pro ty, kteří se zabývají mezinárodním právem a jeho vývojem obecně, neboť A. Clapham ve své publikaci vyzývá tradiční postuláty mezinárodního práva pod vlivem výše uvedených moderních fenoménů.